

Zevenendertig plooiën en zeven verhoren: een liefdesgeschiedenis van Charlotte Mutsaers

Precies één jaar voordat *Rachels rokje* verscheen, verklaarde Charlotte Mutsaers in het dagblad *Trouw*, dat zij een uitgesproken voorkeur heeft voor boeken waarvan het genre soms nauwelijks is vast te stellen: „gedichten die zich laten lezen als romans, romans die uitgestelde gedichten zijn, anekdoten die overgaan in een vertoog, een vertoog dat uitmondt in een thriller, een thriller die een liefdesbrief verborgen houdt, een liefdesbrief waarin een heel leven besloten ligt”.

Het valt niet moeilijk deze uitspraak te lezen als een karakterisering van het boek waaraan Mutsaers toen werkte. In *Rachels rokje* wordt de geschiedenis verteld van een niet beantwoorde jeugdliefde, de ontmoeting - dertig jaar later - met de geliefde, de vriendschap met hem en de blikseminslag van zijn plot-

selinge dood. De wijze waarop Charlotte Mutsaers de wereld van Rachel Stottermaus beschrijft, doet denken aan Multatuli's presentatie van Woutertje Pieterse. Evenals hij aarzelt zij niet zijpaden in te gaan en verhalen de gedeelten af te wisselen met beschouwende. Zij laat de lezer in opstand komen tegen die uitweidingen en geeft hem soms van repliek: „Mutatits mutandis gaat dit over Rachel zelf”. Vinden we bij Multatuli genummerde „ideeën”, Charlotte Mutsaers hanteert de structuur van een rokje als indelingsprincipe. Leven, liefde en lijden van Rachel Stottermaus krijgen gestalte in zevenendertig „Plooien”. Het beschrijven van de noodlottige wending in Rachels liefdesgeschiedenis vergde klaarblijkelijk een andere textuur dan die van een rokje: in zeven verhoorsessies wordt de hoofdpersoon aan de tand gevoeld over haar laatste contacten met Douglas Distelvink. In eerste instantie lijkt die interviewvorm - een subgenre dat wel meer voorkomt in Mutsaers' werk - afstandelijker dan de „plooien” waarin over Rachel overwegend in de derde persoon wordt verteld, maar dat is slechts schijn. Uiteindelijk mondt het laatste verhoor uit in de beschrijving van Distelvinks plotselinge dood en in de weergave van de ontroerende brief, die Rachel nog van hem ontvangt. „Kalverliefde” had Rachels moeder ooit dwars over de bladzijden van haar dochters dagboek geschreven. Vele jaren later schrijft Distelvink een Jiddisch liedje over een kalfje voor haar over.

Deze Distelvink is vele jaren eerder als een bliksem ingeslagen in Rachels leven. Zij was nauwelijks dertien jaar oud, toen hij voor het eerst het klaslokaal betrad. Twee jaar later brengt zij de moed op van Utrecht naar Amsterdam te liften om hem haar liefde te verklaren, maar de

Charlotte Mutsaers (°1942) - Foto Gerrit Serné.

daarbij behorende woorden willen haar mond niet verlaten. Na dertig jaar slaat de bliksem opnieuw toe: Distelvink trekt haar voor een aanstormende auto weg op een vluchtheuvel en spreekt de magische woorden: „Ik kom me spoedig bij je vervoegen”. Na Grote Vervoegdag ontstaat er een liefdevolle vriendschapsrelatie tussen de twee. Wanneer Rachel op advies van Rokriem, zoals hij zich nu is gaan noemen, een bepaalde historische film is gaan zien en hem opbelt om enthousiast verslag uit te brengen, hoort zij van zijn echtgenote dat Rokriem plotseling is gestorven. „Als door de bliksem getroffen”. Rachel beschrijft hoe ze dan „wordt bevangen door een tomeloos verdriet” en typerend voor haar - en voor Charlotte Mutsaers die ten slotte haar de

woorden in de mond legt - is wat aan deze emotionele formulering wordt toegevoegd. Steeds had zij zich geërgerd als anderen zoiets zeiden: „zulke dingen zeg je niet, zelfs niet in een gedicht, verdriet is geen paard”. In Mutsaers werk worden Grote Gevoelens niet geschuwd, maar de voor die gevoelens geijkte terminologie wordt uit de weg gegaan. De schrijfster zoekt het meer in oorspronkelijke formuleringen en verrassende vergelijkingen. Van haar associatieve wijze van schrijven zullen sommige lezers wellicht tureluurs worden - sommige plooiën lijken bij eerste lezing in een andere rok thuis te horen - maar die aanpak heeft onder meer als voordeel dat Mutsaers' personages in een brede context worden geplaatst. Verschillende malen roept de schrijfster ons toe, dat er geen chaos is: alles heeft met alles te maken. Er is „een niet aflatende, niet te ontlopen, onverbiddelijke, onverbreekelijke, belegerende, demonische SAMENHANG”. Daarom buigt de schrijfster zich in dit boek niet alleen over de lotgevallen van haar alter ego Rachel Stottermaus, maar wijdt ze ook menige bladzij aan Emma Bovary, met wie Rachel nogal wat gemeen blijkt te hebben. Flaubert beschrijft in een erotisch geladen scène zelfs de aanwezigheid van een distelvink. Mutsaers verzuimt niet aan te geven waar de lezer die passage kan vinden. Hoe weinig het voor de hand lijkt te liggen de compositie van een boek te laten bepalen door de plooiën van een rok, een antwoord op een catechismusvraag maakt duidelijk dat Mutsaers zich met die rok in een zeer gevarieerd letterkundig gezelschap bevindt: van de plooirok van Mallarmé tot de rokken van Joy Scheepmaker.

Han Foppe

CHARLOTTE MUTSAERS, *Rachels rokje*, Meulenhof, Amsterdam, 1994, 311 p.